

Список використаних джерел

1. Басюк Н.І. Азійський формат розвитку емоційного інтелекту майбутніх учителів початкової школи. *Перспективи та інновації науки*. 2025, 12 (58), 241–252. [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-12\(58\)-241-252](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-12(58)-241-252)
2. Вашуленко О. В. Емоційно-ціннісний розвиток молодших школярів на уроках літературного читання. *VII Волошинські читання «Шкільна мовно-літературна освіта: традиції і новаторство». Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (17 травня 2019 р., м. Київ)*. Київ: УОВЦ «Оріон», 2019. С. 277–283. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/716189/1/8F.pdf>
3. Данилюк І.В., Буркало Н.І. Особливості застосування арттерапії в роботі з дітьми. *Психологічний журнал*. 2021. № 7 (53), 85–98. URL: <http://dx.doi.org/10.31108/1.2021.7.9.7>
4. Качак Т. Літературна освіта молодших школярів. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2024. 200 с.
5. Качак Т. Українська література для дітей та юнацтва: підручник. 3-тє вид., доповн. К.: ВЦ «Академія», 2025. 456 с.
6. Котик Т., Кежковська І. Розвиток емоційного інтелекту молодших школярів як обов'язковий освітній результат Нової української школи. *Освітні обрії*. 2020. № 2 (51). С. 20–26. <https://doi.org/10.15330/obrii.51.2.20-265>.
7. Мельник О. М. Розвиток емоційного інтелекту молодших школярів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 73. Т. 1. С. 128–133. <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.73-1.24>
8. Степанова Н. М. Розвиток емоційного інтелекту здобувачів освіти молодшого шкільного віку як складової соціальної компетентності. *Актуальні питання у сучасній науці». Серія «Педагогіка»*. 2025, 7 (37), 1142–1153. [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-7\(37\)-1142-1153](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-7(37)-1142-1153)

Тайсія Жила,

студентка педагогічного факультету,

Тетяна Качак,

докторка філологічних наук, професорка,

Карпатський національний

університет імені Василя Стефаника, Україна

РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ

ЧИТАННЯ ТА АНАЛІЗУ АВТОРСЬКОЇ КАЗКИ

У статті проаналізовано особливості розвитку мовлення молодших школярів засобами авторської казки. Розкрито значення художнього тексту у формуванні діалогічного та монологічного мовлення учнів, визначено основні методи роботи з казкою та їх вплив на мовленнєву активність дітей. Окреслено роль авторської казки у збагаченні словникового запасу, розвитку зв'язного мовлення, логічного мислення та творчої уяви. На прикладі казки «Біда навчить» Леся Українка обґрунтовано її ефективність як засобу навчання, розвитку і виховання молодших школярів.

Ключові слова: молодші школярі, авторська казка, розвиток мовлення, початкова школа, зв'язне мовлення, мовленнєва діяльність, методика.

Вступ

Розвиток мовлення молодших школярів є одним із пріоритетних завдань сучасної початкової освіти. Саме в молодшому шкільному віці закладаються основи правильного, виразного та зв'язного мовлення, формується вміння висловлювати власні думки, будувати розгорнуті висловлювання та спілкуватися відповідно до мовленнєвої ситуації. У зв'язку з цим особливого значення набуває пошук ефективних засобів розвитку мовлення учнів початкових класів. Важливу роль у розвитку мовлення відіграє читання художніх творів, зокрема авторських казок. Авторська казка є доступною та цікавою для дітей формою художнього тексту, яка містить яскраві образи, діалоги та повчальний зміст. Робота з такими творами сприяє збагаченню словникового запасу, формуванню навичок зв'язного мовлення, розвитку мислення, уяви та мовленнєвої активності учнів. Особливе місце серед авторських казок займає казка «Біда навчить» української письменниці Лесі Українки, яка має виразний виховний потенціал і зрозумілий для дітей зміст. Аналіз змісту цієї казки створює сприятливі умови для формування мовленнєвих умінь молодших школярів, розвитку вміння переказувати текст, характеризувати героїв і висловлювати власне ставлення до подій твору.

Мета статті – визначити можливості використання авторської казки у розвитку мовлення молодших школярів у процесі читання та аналізу художнього тексту.

Результати дослідження

Проблема розвитку мовлення молодших школярів була предметом дослідження багатьох українських педагогів і психологів. Значний внесок у її розробку зробили М. Вашуленко, Л. Виготський, А. Богуш, Н. Гавриш, О. Савченко, Н. Скрипченко, В. Сухомлинський та інші. У своїх працях вони підкреслювали важливість розвитку зв'язного мовлення учнів, збагачення

словникового запасу та формування мовленнєвої компетентності в процесі навчання читання та роботи з художніми текстами [1].

Важливе значення казки у розвитку мовлення дітей підкреслювали видатні педагоги. «Казки сприяють засвоєнню всіх форм мови, які дають можливість вироблення у дітей власних навичок при розповіданні» [5]. Справді, у процесі читання казок молодші школярі не лише знайомляться з новими словами, а й учаться правильно будувати речення, висловлювати власні думки та переказувати зміст прочитаного.

Мовлення – важливий засіб спілкування, обміну думками і почуттями між людьми, передачі та засвоєння інформації. З перших днів шкільного життя у дитини виникає потреба у спілкуванні – вміння говорити правильно, красиво, логічно [3]. Це основа комунікації, успішного навчання та соціалізації дитини, що забезпечується розвитком мислення та активним спілкуванням. Розвиток мовлення молодших школярів тісно пов'язаний із виробленням навички читання, тобто досить швидкого й правильного пізнання літер, їх поєднань та перетворення побачених знаків на звуки, звукосполучення, слова. Під час виконання різних видів і форм роботи з мовленнєвим матеріалом у дітей розвивається зв'язне мовлення й логічне мислення [4]. Зокрема, у працях О. Савченко та М. Вашуленко доведено, що систематичне читання казок активізує мовленнєву діяльність учнів, допомагає дітям висловлювати власну думку про поведінку персонажів і робити логічні висновки.

Авторська казка є ефективним засобом розвитку різних видів мовлення молодших школярів. У процесі роботи з художнім текстом активно формуються як діалогічне, так і монологічне мовлення учнів. Діалогічне мовлення розвивається під час обговорення змісту казки, відповіді на запитання вчителя, участі в колективних бесідах та драматизаціях окремих епізодів. Учні вчаться слухати співрозмовника, формулювати власні думки, ставити запитання та аргументувати свої відповіді. Монологічне мовлення вдосконалюється через переказ тексту, складання усних і письмових

висловлювань, опис героїв та подій. Переказ казки сприяє формуванню логічної послідовності викладу думок, розвитку пам'яті та вмінню виділяти головне. Особливе значення має також розвиток писемного мовлення, який реалізується через виконання творчих завдань, зокрема написання коротких творів, відповідей на запитання та власних міркувань за змістом казки.

Ефективність розвитку мовлення молодших школярів значною мірою залежить від правильно дібраних методів аналізу роботи з авторською казкою. Одним із провідних методів є бесіда за змістом твору, яка передбачає постановку запитань різного рівня складності – від репродуктивних до творчих. Така робота сприяє глибшому розумінню тексту та активізації мовленнєвої діяльності учнів.

Важливим методом є словникова робота, що включає пояснення значення нових слів, добір синонімів, антонімів, а також використання нової лексики у власному мовленні. Це сприяє розширенню словникового запасу та підвищенню культури мовлення школярів. «З учнями можна складати спеціальні словнички (нових слів чи фразеологізмів); складати і записувати речення з новими словами; використовувати слова чи фрази у діалозі тощо. Усвідомленню значення слів і розвитку навичок слововживання сприяє лексико-стилістичний аналіз тексту (мовні засоби)» [2, с. 82].

Суттєве значення має переказ казки, який може бути різних видів: детальний, вибірковий або творчий. Такий вид діяльності розвиває пам'ять, логічне мислення та вміння будувати зв'язні висловлювання. Не менш ефективним є метод драматизації, під час якого учні інсценізують окремі епізоди твору, що сприяє розвитку діалогічного мовлення, емоційної виразності та комунікативних навичок. Крім того, доцільним є використання творчих завдань, зокрема складання власного продовження казки, зміна кінцівки або характеристика персонажів. Такі завдання стимулюють уяву, творче мислення та заохочують учнів до активного мовленнєвого самовираження.

Для ілюстрації результатів практичного дослідження нами була обрана казка «Біда навчить» Лесі Українки, оскільки вона є доступною для сприйняття молодшими школярами та містить значний мовленнєвий потенціал. У процесі роботи над твором учні вдосконалювали навички виразного читання, збагачували словниковий запас і розвивали зв'язне мовлення. Зокрема, після читання казки школярам було запропоновано такі завдання: пояснити значення слів «обачність», «хитрість», «довірливість»; скласти усну характеристику головного героя за поданим планом («Який герой?», «Що він робив?», «Чого навчає його вчинок?»); дібрати прислів'я, яке найточніше передає основну думку твору («Біда розуму навчить», «Не все те золото, що блищить»); переказати епізод від імені одного з персонажів; скласти власне продовження казки або діалог між героями. Наприклад, учні висловлювали припущення, як би змінилися події, якби герой був уважнішим і обачнішим, аргументували власну думку та добирали приклади з тексту. Такі вправи сприяли розвитку монологічного й діалогічного мовлення, уміння логічно висловлювати думки та творчо інтерпретувати прочитане.

Не менш доцільним є використання й інших авторських казок українських письменників, які також ефективно сприяють розвитку мовлення учнів. Наприклад, казки Василя Сухомлинського вирізняються лаконічністю, чіткою структурою та моральною спрямованістю, що полегшує їх переказ і сприяє формуванню зв'язного мовлення. Також казки Івана Франка, які характеризуються яскравими образами та доступністю змісту, що стимулює учнів до обговорення, аналізу та висловлення власних думок. Таким чином, залучення різних авторських казок у навчальному процесі забезпечує комплексний розвиток мовленнєвих умінь, активізує пізнавальну діяльність та стимулює учнів до творчого самовираження.

Висновки

Отже, авторська казка є ефективним засобом розвитку мовлення молодших школярів у процесі навчання читання та аналізу художнього тексту.

Вона сприяє збагаченню словникового запасу учнів, формуванню навичок зв'язного мовлення, розвитку логічного мислення, уяви та мовленнєвої активності. Робота з казкою забезпечує комплексний розвиток як діалогічного, так і монологічного мовлення через використання різноманітних методів і прийомів: бесіди, переказу, словникової роботи, драматизації та виконання творчих завдань.

Аналіз казки «Біда навчить» підтверджує її значний навчально-виховний потенціал і доцільність використання в освітньому процесі початкової школи. Водночас залучення інших авторських казок українських письменників розширює можливості формування мовленнєвої компетентності учнів.

Таким чином, систематичне і методично обґрунтоване використання авторських казок у навчанні сприяє ефективному розвитку мовлення молодших школярів та формуванню їхньої комунікативної компетентності, що є важливою умовою успішного навчання і соціалізації дитини.

Список використаних джерел

1. Качак Т., Близнюк Т., Гривнак М. Розвиток мовлення молодших школярів засобами дитячої літератури та цифрових інструментів. *Гірська школа Українських Карпат*. 2023. № 28. С.98-103.
2. Качак Т. Літературна освіта молодших школярів. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2024. 200 с.
3. Ковальова В. І. Розвиток мовлення – найважливіша умова успішного навчання молодших школярів. Краматорськ. URL: <https://osvita.ua/doc/files/news/85/8532/movlennya.doc>
4. Попович Н. Ф., Лендел Н. В. Особливості розвитку мовлення молодших школярів на уроках літературного читання. *Інноваційна педагогіка*. 2019. Вип. 12 (2). С. 36-40. <https://doi.org/10.32843/2663-6085.2019.12-2.07>
5. Свириденко О. Освітні ідеї Костянтина Дмитровича Ушинського як основа української педагогіки. *Всеосвіта*. URL: <https://vseosvita.ua/library/embed/01005g3x-729a.docx.html>